

Ганна Олександрівна Вовк

кандидат психологічних наук, доцент.

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра психології

**СВІТОГЛЯДНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЮДИНИ ЯК
СКЛАДОВІ РЕСУРСНОСТІ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ**

Встановлено роль світоглядних та поведінкових особливостей в складі ресурсності особистості, потенціалу подолання складних життєвих ситуацій. Досліджено функцію релігійних поглядів в контексті здійснення вибору поведінкових стратегій в складних життєвих умовах.

Ключові слова: потенціал подолання, ресурсність особистості, світогляд, релігійні погляди, поведінка.

Поведінка подолання — це форма поведінки, що відображає готовність вирішувати життєві проблеми. Ця поведінка дозволяє пристосовуватись до обставин і передбачає сформоване вміння використовувати певні засоби для подолання емоційного стресу. Поведінка подолання реалізується шляхом застосування різних копінг-стратегій на основі ресурсів особистості і середовища. Долаючи поведінкові стратегії пов'язані з установками і переживаннями, ставленням до себе та інших, із структурою життєвого досвіду, тобто з когнітивними, емоційними та поведінковими рівнями ієрархічної структури психіки.

Метою статті є виявлення ролі світоглядних та поведінкових особливостей в складі ресурсності особистості.

Завданням статті є встановлення функції релігійних поглядів та копінг-стратегій особистості в контексті потенціалу подолання нею складних життєвих ситуацій.

Д. Леонт'єв пропонує термін «особистісний потенціал» [1]. Людині необхідні не лише певні цінності, але і особистісні механізми, які дозволяють чинити у відповідності з цими цінностями, дотримуватися їх в реальному житті. М. К. Мамардашвілі [4] з цього приводу пише, що коли певні моральні цінності і переконання не спираються на сформовані особистісні структури, то це не переконання, а «кисіль», тому що в екзистенціальній, складній життєвій ситуації вони не втілюються в реальний вибір. Для морального вчинку недостатньо самих переконань, необхідні також спеціальні моральні «мускули».

Особистісний адаптаційний потенціал, згідно О. Г. Маклакова [2], включає наступні характеристики: нервово-психічну стійкість, рівень розвитку якої забезпечує толерантність до стресу, самооцінку особистості, яка є ядром саморегуляції і визначає ступінь адекватності сприймання умов діяльності і своїх можливостей, відчуття соціальної підтримки, що обумовлює почуття власної значимості для оточуючих, рівень конфліктності

особистості, досвід соціального спілкування. Всі перераховані характеристики вважаються значущими при оцінці і прогнозі успішності адаптації до складних і екстремальних ситуацій, а також при оцінці швидкості відновлення психічної рівноваги, і всі вони залежать від емоційної стійкості, яка є тут системоутворюючим компонентом.

Поняття «життестійкості» (*hardiness*), введене С. Мадді [8], пов'язане із творчим потенціалом особистості і регулюванням стресу. Через поглиблення включеності, контролю і виклику (прийняття виклику життя) людина може одночасно розвиватися, збагачувати своє життя, реалізовувати свій потенціал і долати стреси, що зустрічаються на життєвому шляху. Включеність дає можливість почувати себе значущим і достатньо цінним, щоб повністю включитися у рішення життєвих задач, не дивлячись на наявність стресогенних факторів і змін. Контроль мотивує до пошуку шляхів впливу на результати стресогенних змін, на протидію впаданню у стан безпорадності і пасивності. Виклик допомагає людині залишатися відкритою до оточуючого середовища і суспільства. Він полягає у сприйнятті особистістю подій життя як виклику і випробування. Так само життестійкість включає в себе такі базові цінності, як кооперація, довіра і креативність. Життестійкість є складовою частиною відчуття повноти життя і якості життя.

В одній роботі (Лібіна, Лібін, 1998) [3] форми поведінки опанування названі раціональною компетентністю (її утворюють три самостійних первинних фактори: предметна спрямованість при вирішенні проблем, комунікативна спрямованість та раціональна саморегуляція) та емоційною компетентністю, що має подібну структуру. Емоційна компетентність підкреслює важливість позитивної ролі емоцій у здійсненні особистістю конструктивної активності. Емоційна компетентність позначає здатність особистості здійснювати оптимальну координацію між емоціями та цілеспрямованою поведінкою; вона базується на адекватній інтегральній оцінці людиною своєї взаємодії із середовищем. Адекватність означає врахування зовнішніх (стимул та установка) і внутрішніх (стан організму і минулий досвід) факторів, що впливають на індивідуума в даній ситуації. Емоційна компетентність розвивається в результаті вирішення внутрішньо особистісних конфліктів на основі корекції закріплених в онтогенезі негативних емоційних реакцій (сором'язливості, депресії, агресивності) і сприяючих їм станів, що перешкоджають успішній адаптації. При цьому саморегуляція особистості здійснюється не за рахунок придушення негативних емоцій, а за рахунок застосування їх енергії для організації цілеспрямованої поведінки. Вироблення навичок емоційного опанування поєднується також із створенням нових позитивних умовно-рефлекторних зв'язків, що дозволяють виробляти індивідуальний стиль, збалансований за параметрами оптимальності, комфортності, адаптивності та результативності.

Для дослідження світоглядних та поведінкових особливостей людини як складових компонентів її ресурсності в складних ситуаціях було застосовано опитувальник Ю. Щербатих [6] для визначення вираженості різних змістовних аспектів релігійних уявлень-вірувань, шкалу ресурсності

особистості [5] та методику діагностики стратегій поведінки в складних життєвих ситуаціях [7]. В дослідженні взяли участь 48 осіб віком від 18 до 22 років, студентів Львівського національного університету імені Івана Франка.

При порівнянні трьох груп (з низьким, середнім і високим показниками ресурсності) було виявлено деякі статистично значимі відмінності. Особи з низьким показником ресурсності порівняно з особами із середнім показником ресурсності мають вищі показники креаціонізму (схильності до сприймання Бога як творця світу) (8,92 проти 6,96, $t=2,77$, $p\leq 0,01$). Особи з низьким показником ресурсності порівняно з особами з середнім показником ресурсності також більш схильні до заспокоєння (42,5 проти 20,00, $t=2,62$, $p\leq 0,05$). Відсутність ресурсів для подолання життєвих проблем призводить до того, що ситуація не вирішується, і людина вимушена змінити своє сприймання цієї ситуації, просто заспокоїти себе. Це рішення, яке потребує найменшої кількості ресурсів.

Особи з низьким показником ресурсності порівняно з особами з високим показником ресурсності мають вищий показник віри в магію (7,33 проти 5,42, $t=2,19$, $p\leq 0,05$), а також меншу схильність до відволікання (28,33 проти 45,00, $t=-2,46$, $p\leq 0,05$), більшу схильність до фантазування (51,25 проти 36,25, $t=2,18$, $p\leq 0,05$) та більшу схильність до порівняння власної життєвої ситуації з ситуаціями оточуючих людей (42,5 проти 22,5, $t=2,11$, $p\leq 0,05$). Віра в магію, у можливість впливу потойбічних сил, переважно сил зла на життя людини, є малоадаптивним варіантом ставлення до світу. Це не додає сил і можливості впливу на власну життєву ситуацію, проте додає страху і спотворює ставлення до себе та інших, до світу взагалі. Фантазування як спосіб зменшити емоційну напругу та заспокоєння себе тим, що в інших людей ситуація ще гірша — це варіанти вирішення життєвих проблем, які потребують найменшої кількості ресурсів. Проте, це не змінює ситуацію і не додає людині сил, тобто не збільшує її ресурсності. Відволікання — це спосіб подолання проблем, який передбачає іншу діяльність, яка дозволяє абстрагуватися від існуючої проблеми, але інша діяльність передбачає наявність певної кількості ресурсів.

Особи з середнім показником ресурсності порівняно з особами з високим показником ресурсності менш схильні бачити в релігійній вірі філософську основу світогляду (7,79 проти 9,08, $t=-2,1$, $p\leq 0,05$), менш схильні до раціональних дій (37,5 проти 50,00, $t=-2,16$, $p\leq 0,05$), наполегливості (30,00 проти 43,33, $t=-2,62$, $p\leq 0,05$), відсторонення (17,5 проти 30,00, $t=-2,12$, $p\leq 0,05$), вираження почуттів (33,33 проти 50,00, $t=-2,49$, $p\leq 0,05$), відволікання (30,00 проти 45,00, $t=-2,33$, $p\leq 0,05$) та поетапних дій (26,25 проти 47,5, $t=-2,52$, $p\leq 0,05$) в складних життєвих ситуаціях. Отже, раціональні дії, наполегливість, відсторонення від негативних емоцій (екранування), вираження почуттів, пошук альтернативних форм активності, що дозволяють тимчасово відволіктися від існуючої проблеми, та обережні, поетапні дії — це варіанти поведінки, які в складних ситуаціях дозволяють бути ефективним та економним у використанні ресурсів. Це дозволяє людині залишатися високоресурсною навіть у достатньо складних умовах. Також важливим ре-

сурсом є філософський світогляд, який дозволяє вибудовувати послідовну, логічну, адекватну систему уявлень про світ, себе та інших людей. Такий світогляд дозволяє людині бути ресурсною за допомогою адекватного ставлення до своїх можливостей, реалістичного розуміння свого місця в цьому світі і усвідомлення ролі оточуючих людей у власному житті.

При порівнянні трьох груп (осіб з низьким, середнім і високим суб'єктивним показником релігійності) було виявлено статистично значимі відмінності. Особи з низьким суб'єктивним показником релігійності мають вищий показник здобутків (92,58 проти 72,71, $t=3,09$, $p\leq 0,01$), нижчий показник схильності до пошуку допомоги в складних ситуаціях, ніж особи з середнім суб'єктивним показником релігійності (32,5 проти 46,88, $t=-2,87$, $p\leq 0,01$), а також нижчий показник схильності до подолання поза реальністю (40,00 проти 51,88, $t=-3,03$, $p\leq 0,01$). Особи з низьким показником релігійності можуть мати вищий показник здобутків через те, що схильні приписувати їх собі і у всьому покладатися тільки на себе. Вони менше розраховують на допомогу інших та більш орієнтовані на реальність, більш прагматичні, ніж віруючі особи. Отже, не звертаючись за підтримкою до інших, вони схильні підкреслювати свої успіхи, хизуватися ними, оскільки вважають себе основною причиною власних здобутків. Це робить їх незалежними від інших, більш автономними, проте, обмеженими певною моделлю поведінки, уявленням про власну самодостатність.

Особи з низьким суб'єктивним показником релігійності мають вищий показник втрат (87,33 проти 65,17, $t=2,99$, $p\leq 0,01$), нижчий показник схильності до раціональних дій в складних ситуаціях (35,00 проти 48,75, $t=-2,11$, $p\leq 0,05$), нижчий показник схильності до пошуку допомоги в складних ситуаціях (32,5 проти 52,5, $t=-4,3$, $p\leq 0,01$) та нижчий показник схильності до подолання поза реальністю в складних життєвих ситуаціях (40,00 проти 53,75, $t=-3,09$, $p\leq 0,01$), ніж особи з високим суб'єктивним показником релігійності. Особи з низьким показником релігійності мають вищий показник втрат, оскільки через своє уявлення про власну самодостатність можуть розраховувати тільки на власні сили у вирішенні проблем, а отже, можуть звинувачувати у невдачах тільки себе. Вони також менш схильні бачити позитивні сторони своїх втрат, як це роблять насправді релігійні особи, котрі керуються в житті уявленням про те, що все, що стається з нами в житті, — від Бога, і стається тільки на краще. Менш релігійні особи є більш прагматичними і самодостатніми, але це не завжди раціонально, іноді більш раціонально скористатися підтримкою інших людей, але вони не дозволяють собі використовувати цей ресурс — отже, іноді втрачають більше, ніж втратили б, маючи цю підтримку. Іноді, коли вирішення проблеми доводиться довго чекати, або воно є мало реальним, доцільно було б поринути у фантазії, вийти за межі реального світу, але цей спосіб поведінки також не є прийнятним для осіб з низьким показником релігійності, що обмежує їх вибір і робить їх незахищеними перед неблаганними обставинами життя.

Особи з середнім суб'єктивним показником релігійності мають нижчий показник ресурсності (-8,79 проти 16,69, $t=-3,34$, $p\leq 0,01$), ніж особи з ви-

соким суб'єктивним показником релігійності. Особи з середнім показником релігійності не відрізняються у своїй поведінці подолання від осіб з високим показником релігійності, проте, другі є більш ресурсними через особливості свого світогляду, ставлення до світу, людей, і свого місця серед них. Отже, поведінкові схильності і світогляд є важливими складниками ресурсності особистості, проте, їх значення не однакове: за однакових поведінкових особливостей саме сформований та послідовний релігійний світогляд робить людину більш ресурсною, більш здатною до виживання в складних умовах.

Ресурсність прямо пов'язана із схильністю до наполегливості ($r=0,29$), обернено пов'язана з вірою у псевдонауку ($r=-0,32$), магію ($r=-0,33$), схильністю до порівняння ($r=-0,35$), заспокоєння ($r=-0,42$), втечі ($r=-0,31$) та оцінки провини ($r=-0,35$) в складних життєвих ситуаціях. Такі особливості світогляду, як віра в магію та псевдонауку (астрологію, екстрасенсоріку), і такі поведінкові схильності в складних життєвих ситуаціях, як заспокоєння, порівняння своєї життєвої ситуації з ситуаціями оточуючих людей, втеча від проблем та пошук винуватців власних проблем, — це те, що, з одного боку, робить людину малоресурсною, а з другого — економить її сили в ситуації браку ресурсів. Натомість, наполегливість у вирішенні проблеми, стійкість намірів в умовах наявності серйозних перешкод — це те, що, з одного боку, вимагає великої кількості сил, а з другого — збільшує можливості і сили людини на майбутнє, робить її загалом більш ефективною.

Релігійність прямо пов'язана із схильністю до раціональних дій ($r=0,30$), пошуку допомоги ($r=0,47$), позитивного мислення ($r=0,31$), подолання поза реальністю ($r=0,33$), а також обернено пов'язана із схильністю до відсторонення в складних життєвих ситуаціях ($r=-0,30$). Більш релігійні особи схильні бути менш емоційними і більш раціональними в складних життєвих умовах, активніше вибудовувати своє ставлення до проблемної ситуації у відповідності з життєвими принципами. З другого боку, справді релігійні люди прагнуть бути цілісними, принциповими, послідовними в своїх діях, цілеспрямовано реалізовувати свої погляди в поведінці. Релігійні особи намагаються краще ставитися до оточуючих (оскільки цього переважно вимагає релігія), і, відповідно, очікують підтримки від інших, розраховують на неї і активно нею користуються. Вони також схильні вбачати позитивні сторони в кожній події життя, оскільки релігія також переважно вимагає від людини глибокої вдячності Богу за все, що відбувається з нею, оскільки все це потрібно для її духовного вдосконалення, і життєві негаразди є особливо корисними для досягнення цієї головної мети життя віруючої людини. Віруючі особи мають особливу картину світу, і усвідомлення іншої реальності для них є абсолютно необхідним і навіть важливішим за звичну для нас дійсність, отже, подолання життєвих проблем поза реальністю є достатньо типовим для них. Віруючі особи також менш схильні екранувати життєві проблеми та негативні емоції, вдаватися до «виключення» емоцій або відчувати нереальність оточуючого, оскільки це означає просте випадіння, емоційне або інтелектуальне, з власного життєвого контексту. У складних життєвих випадках релігійні особи схильні скоріше активно

і творчо переробляти своє ставлення до ситуації, приводити його у відповідність із власними життєвими принципами і вибудовувати свою поведінкову стратегію згідно з власними поглядами, ніж відсторонюватись від власних проблем або робити вигляд, що їх не існує або вони не мають жодного значення.

Схильність до пошуку в релігії філософської основи світогляду прямо пов'язана із схильністю до раціональних дій ($r=0,63$), пошуку допомоги ($r=0,45$), поетапних дій ($r=0,30$), набуття сили ($r=0,36$), подолання поза реальністю ($r=0,35$) та віри ($r=0,40$) у складних життєвих ситуаціях. Релігійна віра як основа світогляду ставить перед людиною високі вимоги до її способів поведінки в складних умовах: людина повинна діяти розумно, обережно, спиратись на оточуючих людей (а не зверхньо відгороджуватись від них) та чітко розуміти, в якому співвідношенні (за важливістю) перебувають її життєві реальності.

Віра в магію прямо пов'язана із схильністю до позитивного мислення ($r=0,31$), фантазування ($r=0,36$), порівняння власних проблем з проблемами оточуючих ($r=0,35$) у складних життєвих ситуаціях. Віра у вплив потойбічних сил на наше життя поєднується з потребою у позитивному мисленні — оскільки в магічному світогляді існує уявлення про те, що подібні речі притягуються, отже, позитивне мислення може зробити кращим наше життя. Також віра у потойбічне притаманна більше особам з розвинутою фантазією і є малоресурсною, отже, призводить до того, що людина в складних ситуаціях обирає такі «малобюджетні» рішення, як заспокоєння шляхом порівняння своїх проблем з проблемами оточуючих.

Схильність до пошуку в релігії підтримки прямо пов'язана із схильністю до пошуку допомоги ($r=0,34$) та обережністю ($r=0,35$) в складних життєвих ситуаціях. Релігійна віра, основна функція якої полягає у підтримці, найбільш притаманна людям, які є достатньо активними в стосунках з іншими, здатні помічати оточуючих та емоційно відгукуватися на їх проблеми. Вони не вважають себе сильними, а свої можливості — великими, отже, надають перевагу обережним, добре обміркованим та ретельно прорахованим діям.

Важливість ритуальної сторони релігії прямо пов'язана з набуттям сили ($r=0,33$) в складних життєвих ситуаціях. Ритуальний компонент релігії є важливим ресурсом, що дозволяє людині відчувати передбачуваність реальності, її повторюваність, що заспокоює, надає впевненості і сил, дозволяє за короткий термін відпочити, відновити ресурси.

Віра у псевдонауку прямо пов'язана із схильністю до фантазування ($r=0,46$) в складних життєвих ситуаціях. Віра в астрологію та екстрасенсоріку часто притаманна людям, які мало реалізували себе в житті, через що вони вдаються до подібного захисного фантазування, оскільки закономірності, які описані в рамках псевдонауки, навряд чи з користю можуть бути використані людиною, але навіюють їй ілюзію контролю дійсності та всезнання.

Віра в Бога як творця цього світу прямо пов'язана із схильністю до розрядки ($r=0,32$), раціональних дій ($r=0,34$), пошуку допомоги ($r=0,45$),

втечі ($r=0,29$), стримування ($r=0,39$) в складних життєвих ситуаціях. Віра в Бога як у творця світу передбачає систему уявлень про створення світу і «невтручання» Бога у його подальшу долю. Людина, в якій домінує подібне уявлення про Бога, є схильною до обдуманих, дружніх або нейтральних стосовно оточуючих людей дій у складних життєвих ситуаціях. Особи з подібним уявленням про Бога є середньо і високо ресурсними, виходячи з їх поведінкових стратегій в складних життєвих умовах, проте, можливо, недостатньо активними і наполегливими у досягненні власних цілей.

Уявлення про важливість релігійної віри для розвитку самосвідомості людини прямо пов'язане із схильністю до раціональних дій ($r=0,33$) та пошуку допомоги ($r=0,53$) в складних життєвих ситуаціях. Усвідомлення важливості релігійної віри для самосвідомості свідчить про високий рівень розвитку самосвідомості, що є необхідною умовою ретельного обдумування можливих варіантів дій. Свідоме користування допомогою оточуючих також може суттєво відрізнятись від малообдуманого користування, робити людину більш ефективною у спілкуванні і більш послідовною в поведінці і ставленні до інших тоді, коли вони в свою чергу потребуватимуть допомоги.

Уявлення про важливість релігійної віри для розвитку моральності людини обернено пов'язане із схильністю до наполегливості ($r=-0,31$), заперечення ($r=-0,34$) та гумору ($r=-0,29$) в складних життєвих ситуаціях. Людина, схильна до роздумів і розмов про моральність, іноді може виявитись більш схильною до розмов, що уподібнюються до критичного репортажу, ніж до реальних дій, отже, з одного боку, вона добре бачить локалізацію проблеми, а з другого боку, є менш наполегливою у вирішенні реальних життєвих проблем. Нездатність до гнучкості в інтерпретації оточуючої дійсності, оскільки моральність передбачає наявність конфлікту між добром і злом, «чорним» і «білим», відсутність почуття гумору здатні зробити таку особу малоприємною у спілкуванні.

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що поведінкові стратегії в складних ситуаціях залежать від особливостей світогляду людини, її релігійних поглядів, і є важливими компонентами ресурсності людини, її потенціалу. Раціональні дії, наполегливість, відсторонення від негативних емоцій (екранування), вираження почуттів, пошук альтернативних форм активності, що дозволяють тимчасово відволіктися від існуючої проблеми, та обережні, поетапні дії — це варіанти поведінки, які дозволяють людині залишатися високоресурсною навіть у достатньо складних умовах. Також важливим ресурсом є філософський світогляд, який дозволяє будувати послідовну, логічну, адекватну систему уявлень про світ, себе та інших людей. Такий світогляд дозволяє людині бути ресурсною за допомогою адекватного ставлення до своїх можливостей, реалістичного розуміння свого місця в цьому світі і усвідомлення ролі оточуючих людей у власному житті.

Особи з низьким показником релігійності менше розраховують на допомогу інших та більш прагматичні, ніж віруючі особи; будучи обмежені уявленнями про власну самодостатність, вони вважають себе основною

причиною власних здобутків і втрат. Вони також менш схильні бачити позитивні сторони своїх втрат, як це роблять насправді релігійні особи, котрі керуються в житті уявленнями про те, що все, що стається з нами в житті, — від Бога, і стається тільки на краще. Особи з середнім показником релігійності не відрізняються у своїй поведінці подолання від осіб з високим показником релігійності, проте, другі є більш ресурсними через особливості свого світогляду, ставлення до світу, людей, і свого місця серед них.

Отже, поведінкові схильності і світогляд є важливими складниками ресурсності особистості, проте, їх значення не однакове: за однакових поведінкових особливостей саме сформований та послідовний релігійний світогляд робить людину більш ресурсною, більш здатною до виживання в складних умовах. Віруючі особи намагаються краще ставитися до оточуючих, і, відповідно, очікують підтримки від інших, а також схильні вбачати позитивні сторони в кожній події життя. У складних життєвих випадках релігійні особи схильні скоріше активно і творчо переробляти своє ставлення до ситуації, приводити його у відповідність із власними життєвими принципами і вибудовувати свою поведінкову стратегію згідно з власними поглядами, ніж відсторонюватись від власних проблем або знецінювати їх.

Такі особливості світогляду, як віра в магію та псевдонауку (астрологію, екстрасенсоріку), і такі поведінкові схильності в складних життєвих ситуаціях, як заспокоєння, порівняння своєї життєвої ситуації з ситуаціями оточуючих людей, втеча від проблем та пошук винуватців власних проблем, роблять людину малоресурсною і економлять її сили в ситуації браку ресурсів. Натомість, наполегливість у вирішенні проблеми, стійкість намірів в умовах наявності серйозних перешкод у досягненні цілей вимагають великої кількості сил і збільшують можливості і сили людини на майбутнє, роблять її більш ефективною.

Список використаних джерел

1. Леонтьев Д. А. Личностное в личности: личностный потенциал как основа самодетерминации: [electronic sources]: <http://institut.smysl.ru/article/16.php>
2. Маклаков А. Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // Психологический журнал. — 2001. — Т. 22, № 1. — С. 16–24.
3. Малкина-Пых И. Г. Психология поведения жертвы. — М.: Эксмо, 2006. — 1008 с.
4. Мамардашвили М. К. Лекции о Прусте (психологическая топология пути). — М.: Ad Marginem, 1995.
5. Практикум по клинической психологии. Методы исследования личности / Под ред. П. В. Яньшина. — СПб.: Питер, 2004. — 336 с.
6. Справочник практического психолога. Психодиагностика / Под общ. ред. С. Т. Посоховой. — М.: АСТ; СПб.: Сова, 2006. — 671 с.
7. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. — М., 2009. — 544 с.
8. Maddi S., Khoshaba D. Hardiness and Mental Health // Journal of Personality Assessment. 1994 Oct. — Vol.63 (n.2). — P. 265–274.

А. А. Вовк

кандидат психологических наук, доцент,
Львовский национальный университет имени Ивана Франко

**МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЕ И ПОВЕДЕНЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ЧЕЛОВЕКА КАК СОСТАВЛЯЮЩИЕ РЕСУРСНОСТИ В СЛОЖНЫХ
ЖИЗНЕННЫХ СИТУАЦИЯХ**

Резюме

Установлена роль мировоззренческих и поведенческих особенностей в составе ресурсности личности, потенциала преодоления сложных жизненных ситуаций. Исследованы функции религиозных взглядов в контексте осуществления выбора поведенческих стратегий в сложных жизненных условиях.

Ключевые слова: потенциал преодоления, ресурсность личности, мировоззрение, религиозные взгляды, поведение.

A. Vovk

candidate of psychological sciences, associate of professor,
Lviv National University named after Ivan Franko

**WORLD-VIEW AND BEHAVIORAL PECULIARITIES
AS COMPONENTS OF PERSONALITY RESOURCES
IN DIFFICULT LIFE SITUATIONS**

Summary

The role of world-view and behavioral peculiarities as parts of personality resources, potential of difficult life situations overcoming is ascertained. The functions of religious views in context of making decisions about behavioral strategies in complicated life conditions are investigated.

Key words: potential of overcoming, personality resources, world-view, religious views, behaviour.